

DUCHOVNÍ MOC HMOTY

(1919)

Pak přišli dál a rozmlouvali.
A hle, ohnivý vůz s ohnivými
koňmi je od sebe odloučil
a Eliáš vystupoval ve vichru do nebe.

(2. Kniha královská 2, 11)

Člověk se svým průvodcem šel pouští — a tu ho ta věc potkala.

Z dálky mu připadala docela maličká, jak klouzala po písku, ne větší než dětská dlaň — plavý a prchavý stín, jako plachý let křepelek za svítání nad modrým mořem, nebo tančící roj komárů ve černém slunci, jako prašný vír, když běží za poledne plání.

Zdálo se, že ta věc si poutníků nevnímá. Zabrána do hry se mihala samotou. Ale náhle napřímila běh a mířila přímo na ně jako šíp.

A tu člověk uviděl, že ten malý plavý mráček je jen střed nekonečně větší skutečnosti, jež neohraničena, bez tvaru a mezí, postupovala k nim. Kam až mohl dohlédnout, rozvíjela se ta věc s úžasnou rychlostí, jak se blížila a zaplavovala celý prostor. Nohama se dotýkala pichlavé trávy ve vyschlém korytě a čelem sahala k nebi jako zlatý opar, za nímž se červenalo slunce. A všude kolem se náhle oživilý éter znatelně chvěl pod hrubou substancí skal a rostlin — jako se chvěje v létě krajina na obzoru za rozpálenou plání.

To, co se blížilo, bylo nesmírně jemné bušící srdce.

Člověk padl tváří na zem, zakryl si obličej rukama a čekal.

Kolem něho všechno zmlklo.

Pak mu náhle přešel po čele žhavý dech, prolomil závoru jeho sevřených víček a pronikl až do duše.

Člověk měl dojem, že přestává být jen sám sebou. Zmocnilo se ho neodolatelné opojení, jako by celá míza všeho života jediným rázem zaplavila jeho příliš úzké srdce a velikou mocí obnovila ochablá vlákna jeho bytosti.

A zároveň ho sevřela úzkost z nadlidského nebezpečí — nejasný pocit, že síla, která se na něho vrhla, je obojaká a kalná, spojená trest' všeho zlého i všeho dobra.

Byla v něm vichřice.

Ale na samém dně bytosti, kterou zachvátila, v tom jediném skrytém bodě duše, jímž tak docela neotřásla, ta nekonečně něžná i násilná bouře života tiše šeptala:

„Volal jsi mne — tady jsem. Protože tě duch vyhnal z cest, kudy chodí lidské karavany, odvážil ses čelit panenské samotě. Unaven abstrakcemi a proudy zředených slov, které tvoří společenský život, chtěl jsi změřit síly s úplnou a divokou skutečností.

Potřeboval jsi mne, abys mohl růst, a já čekám na tebe, abys mne posvětil.

Odjakživa jsi po mně nevědomky toužil — a já jsem tě přitahovala.

Teď jsem nad tebou, na život a na smrt. Už nemůžeš couvnout, vrátit se mezi obyčejná potěšení a ke klidnému uctívání. Kdo mne jednou uviděl, nemůže už na mne zapomenout: buď se se mnou zatratí, anebo mne s sebou spasí. — Půjdeš dál?“

„Ty božská a mocná, mluv, kdo jsi?“

„Jsem oheň, který pálí, a voda, která bere, láska, která zažihá a pravda, která mívá. Jsem to, čemu se nelze vyhnout, i to, co obnovuje, všechno, co rozpoutává, a všechno, co spojuje: síla, zkušenost, pokrok — hmota, to jsem já.

Protože se mi při mé násilnosti stává, že zabírám své milence — vždyť, kdo se mne dotkne, nikdy neví, jakou mocnost rozpoutává —, proto mají moudří ze mne strach a proklínají mne. Ve slovech mnou pohrdají, říkají, že jsem žebračka, čarodějnice, děvka. Ale jejich slova jsou v rozporu se životem, a tak ti farizeové, kteří mne odsuzují, sami hynou ve vězení ducha, kam se uzavřeli. Umírají hladem a prázdnotou a vlastní žáci je opouštějí, protože já jsem podstata všeho, čeho se lze dotknout, a lidé se beze mne nemohou obejít.

Pochopil jsi, že svět — ten svět, který Bůh miluje — má duši, která ještě víc, než duše jednotlivců, potřebuje vykoupení. Otevři svou bytost dokořán mé inspiraci a přijmi ducha země, který potřebuje zachránit.

Klíčem té záhady je to oslňující slovo, napsané na mém čele; od nynějška tě bude pálit do očí, i když je zavřeš: Vzácné je jen to, co jsi ty ve druhých a druzí v tobě. Vzhůru se všechno stává jedním! Vzhůru se všechno stává jedním!

Pojď, necítíš můj dech, který tě vytrhává z kořenů a unáší? Vstaň, muži boží, a pospěš si. Jen podle toho, jak se kdo do toho víru pustí, může ho strhnout buď do tmavých hloubek, anebo vynést do modrého nebe. Na tomto prvním okamžiku závisí tvoje i moje spása.“

„Hleď, hmoto, jak se mi chvěje srdce. Jsi-li to ty, řekni, co mám udělat?“

„Ozbroj se, Izraeli, a dej se se mnou odvážně do boje!“

Dech náhle zavanul jako po kouzelném nápoji, byl vyzývavý a nepřátelský. V jeho záhybech teď bylo cítit ostrý pach bitvy. Divokou vůni lesů, horečnou atmosféru měst, nepříjemně opojnou vůni, co stoupá z válčících národů. Válelo se to a vrstvalo jako kouř, sebraný ze všech čtyř koutů země.

Člověk, ještě přitisknutý k zemi, sebou trhl, jako by ho bodl ostruhou. Vyskočil a stál tváří v tvář té bouři.

Ozvala se v něm duše celého jeho rodu, nejasná vzpomínka na první probuzení mezi silnějšími a lépe vyzbrojenými zvířaty, bolestná ozvěna dlouhého namáhání o zdomácnění pšenice a o zkrocení ohně, strach a zlost před zhoubným živlem, touha vědět a mít.

Nejdřív, okouzlen prvním dotekem, by si byl instinktivně přál ztratit se v teplém dechu, který ho obklopil. A tu se vlna blaženosti, v níž se málem rozpustil, změnila v ostrou vůli být víc. Člověk ucítil dědičného nepřítele a dědičnou kořist.

Zaryl se nohama do země a začal zápasit.

Napřed zápasil, aby se udržel na nohou — a pak už zápasil pro radost, pro pocit vlastní síly. A čím víc zápasil, tím větší zásobu sil cítil, že se může postavit bouři. A také z ní vycházela nová síla, která se mu ještě žhavá vlévala do žil.

Jako se moře za některých nocí okolo plavce rozjasní a třpytí se ve svých záhybech tím krásněji, čím silněji je brázdí jeho údy, tak také temná síla, s níž člověk bojoval, se rozzářila tisícem jisker kolem jeho úsilí.

Jak se jejich protikladné možnosti navzájem probouzely, těšil se ze své síly, kterou ji ovládal, a ona mu ze sebe vydávala nové a nové poklady.

„Ponoř se do hmoty, synu Země, koupej se v jejích ohnivých vrstvách, tam je pramen a mládí tvého života.

Myslíš sis bláhově, že se obejdeš bez ní, když se v tobě rozsvítla myšlenka! Doufal jsi, že budeš blíž k Duchu, když se pečlivě zbavíš všeho, na co se dá sáhnout, víc božský, když žiješ v čisté ideji, nebo aspoň bližší andělům, když se budeš vyhýbat tělům.

Vidíš — a málem bys zahynul hladem.

Musíš mít olej pro své údy, krev do žil a vodu pro duši, tvůj rozum potřebuje skutečné. Musíš je mít, to je zákon tvé přirozenosti — rozumíš?

Chceš-li žít a růst, nikdy, nikdy nesmíš hmotě říci: Dost jsem se na tebe vynadával a prohlédl jsem tvá tajemství, vzal jsem si z nich tolik, že moje myšlení má navždycky z čeho žít. I kdybys, slyšíš, jako nejmoudřejší z moudrých nosil v paměti obraz všeho, co zalidňuje Zemi a plave pod vodou, bylo by toto vědění pro tvoji duši jako nic, protože všechno abstraktní poznání je jen uvadlé bytí. Protože k porozumění světu nestačí vědět: je třeba vidět, hmatat, žít v přítomnosti, pít existenci ještě teplou přímo u prsu skutečnosti.

Nikdy tedy neříkej jako někteří: Hmota je vyčerpána, hmota je mrtvá. — Až do posledního okamžiku všech věků hmota bude mladá, bující, jiskřivá a nová pro každého, kdo chce.

Neopakuj po nich, že hmota je zavržená, že hmota je špatná. Kdosi přišel a řekl: Budete pít jed, a neublíží vám. — A ještě: Ze smrti vzejde život. — A nakonec vyřkl definitivní slovo mého vysvození: Toto je moje tělo.

Ne, čistota není v odloučenosti, ale v ještě hlubším vnikání do vesmíru. Je v lásce k jedinému, neohraničenému bytí, které zevnitř proniká a prorůstá všemi věcmi, dál, než oblast smrtelníků, kde se hemží osoby a čísla. Je v cudném dotyku s tím, co je „ve všech totéž“.

Jak krásný je Duch, když stoupá vzhůru, ozdoben bohatstvím Země!

Koupej se ve hmotě, synu člověka. Ponoř se do ní tam, kde je nejprudší a nejhlubší. Potýkej se s jejím proudem a pij z jejích vln. To ona kdysi kolébala tvoji nevědomost — a ona tě donese až k Bohu!“

Uprostřed vichřice člověk otočil hlavu po svém průvodci. A v té chvíli si všiml, jak za ním zvláštní proměnou uniká a roste Země.

Země unikala, protože zde, právě pod nohama, se ztrácely a rozplývaly nicotné podrobnosti jejího povrchu. A přece rostla, neboť tam vzadu, v dálce, stoupal a stoupal okruh obzoru. Člověk uviděl, že je uprostřed obrovského poháru, jehož okraje se nad ním uzavíraly.

Tu zápal boje v jeho srdci ustoupil neodolatelné vášni *poddat se* a jako bleskem objevil to *jedno potřebné* — přítomné všude kolem.

Pochopil provždy, že člověk, jako atom, má cenu jen tou částí sebe sama, která přejde do vesmíru.

S naprostou zřejmostí uviděl, jak prázdně křehké jsou ty nejkrásnější teorie vedle definitivní plnosti sebemenšího *skutku* v jeho konkrétní a totální skutečnosti.

S nelítostnou jasností nahlížel, jak směšný je nárok lidí, kteří by chtěli pořádat svět, ukládat mu *svá* dogmata, *svá* měřítka a *své* konvence.

Chtělo se mu až zvracet nad banálností jejich radostí a trápení, nad malicherným sobectvím jejich zájmů, nad všedností jejich vášní, nad otupělostí jejich schopností vnímat.

Bylo mu líto těch, kdo se polekají jednoho století, kdo nedovedou milovat dál než na hranice jedné země.

Tolik věcí, které ho dříve mátly a pobuřovaly, výklady a soudy učenců, jejich tvrzení i záповědi, to, jak zakázali vesmíru, aby se hýbal.

To všechno mu teď připadalo směšné a neskutečné ve srovnání s majestátní skutečností, plnou energie, která se mu zjevila jako univerzální ve své přítomnosti, neměnná ve své pravdě, neúprosná ve svém rozvoji, trvalá ve své průzračnosti, mateřská a bezpečná jako ochrana. Konečně tedy našel opěrný bod a útočiště *mimo* společnost!

Těžký plášť se mu svezl s ramen a spadl dozadu: tíha všeho falešného, těsného, tyranského, nepřirozeného, lidského v lidstvu. Vlna radosti osvobodila jeho duši.

Cítil, že od nynějška už nic na světě nemůže oddělit jeho srdce od té vyšší skutečnosti, která se mu ukázala — vůbec nic. Ani lidé tím, co je na nich dotěrné a individuální, neboť tím právě pohrdal; ani nebe a země svou výškou, šíří, hloubkou a mocí, neboť právě tomu se navždy zaslíbil.

Začalo se v něm hluboké obnovení, takže už nemohl dál být člověkem, leda na jiné rovině. I kdyby se teď zase vrátil na obyčejnou zem, k věrnému průvodci, který tam dole zůstal ležet na písku v poušti, bude tam od nynějška cizincem.

Uvědomoval si, že i ke svým bratřím v Bohu, lepším, než je on sám, bude od nynějška nutně mluvit nepochopitelnou řečí — on, jemuž Pán určil, aby šel cestou ohně. A i pro ty, které nejvíc miloval, by se jeho náklonnost stala přítěží, protože budou cítit, jak musí hledat *něco za nimi*.

Protože hmota shodila roušku nestálosti a mnohosti a odkryla svoji zářivou jednotu, byl teď mezi ním a ostatními chaos. Protože provždy oddělila jeho srdce od všeho místního, individuálního a zlomkovitého, bude jen ona sama ve své totalitě jeho otcem, matkou, rodinou, pokolením, jeho jedinou horoucí vášní. A nikdo na světě s tím nic nezmuže.

Odvrátil odhodlaně oči od toho, co unikalo, a s překypující vírou se oddal tomu dechu, který strhuje Vesmír.

A tu uprostřed víru začalo růst světlo, něžné a pohyblivé jako pohled. Začalo se šířit teplo, které už nebylo tvrdým sáláním ohně, ale bohatým zářením těla. Slepá a divoká nesmírnost začala nabývat osobní výraz. Její beztvaré vrstvy se začaly vrásnit podle rysů nevýslovné tváře.

Všude se začínala rýsovat jedna Bytost, přitažlivá jako duše, hmatatelná jako tělo, široká jako nebe, Bytost vpletená do věcí, a přece od nich všech odlišná, vyšší než jejich podstata, již na sebe brala, a přece v nich nabývající podobu.

Východ se zrodil v srdci světa. Bůh zářil na vrcholku hmoty, jejíž vlny mu přinášely Ducha.

Člověk padl na kolena v ohnivém voze, který ho odnášel, a pronesl tento

HYMNUS NA HMOTU

„Bud' požehnána, drsná hmoto, neplodný úhore, tvrdá skálo, jež ustupuješ jen násilí a nutíš nás pracovat, když chceme jíst.

Bud' požehnána, nebezpečná hmoto, kruté moře, nezkratná vášni, která nás pohltíš, když tě nespoutáme.

Bud' požehnána, mocná hmoto, neodolatelná evoluce, skutečnosti stále se rodící, jež v každé chvíli rozbíjí naše rámce a nutíš nás sledovat tvoji pravdu stále dál.

Bud' požehnána, univerzální hmoto, trvání bez hranic, étere bez břehů, trojí propasti hvězd, atomů a generací, jež stále překračuješ a rušíš naše těsné míry a zjevuješ nám rozměry boží.

Bud' požehnána, neproniknutelná hmoto, která se prostíráš mezi našimi dušemi a světem podstat a necháváš nás toužit proniknout nesešivanou rouškou fenoménů.

Bud' požehnána, smrtelná hmoto, jež se v nás jednou rozložíš a tak nás přinutíš vejít do srdce toho, co jest.

Bez tebe, hmoto, nebýt tvých útoků a toho, co nám bereš, bychom stagnovali, byli neteční, dětinští a nevěděli nic o sobě ani o Bohu. Ty, která zraňuješ i ošetřuješ, vzdoruješ a zase se poddáváš, boříš i stavíš, spoutáváš a zase osvobozuješ, — mízo našich duší, ruko boží, Tělo Kristovo, tobě, hmoto, žehnám.

Žehnám ti, hmoto, a pozdravuji tě, ne v té zkomolené a znetvořené podobě, jak tě popisují velekněží vědy a kazatelé ctností, jako hromadu surových sil a nízkých sklonů, ale tak, jak ses mi objevila ve své úplnosti a ve své pravdě.

Pozdravuji tě, nevyčerpatelná schopnosti být a proměňovat, z níž klíčí vyvolená podstata.

Pozdravuji tě, sílo všeobecného sblížení a sjednocení, která spojuješ davy monád, jež se v tobě sbíhají na cestě Ducha.

Pozdravuji tě, harmonický prameni duší, průzračný křišťálo, z něhož vzhází nový Jeruzalém.

Pozdravuji tě, božské prostředí, nabitě tvořivou silou, jako moře zmítané duchem, jako hlína, hnětená a oživovaná vtěleným Slovem.

Lidé si často myslí, že poslouchají tvůj neodolatelný hlas, když se z lásky k tobě vrhají do vnější propasti sobeckých požitků. To je zmýlil falešný odlesk, nějaká ozvěna. Teď to vidím.

Kdo tě chce dosáhnout, hmoto, musí začít ve styku se vším, co se zde na zemi hýbe, a pak pociťovat, jak se mu pod rukama pozvolna vytrácejí všechny jednotlivé podoby toho, co v nich drží, až se nakonec střetne s jedinou podstatou všeho pevného a sjednoceného.

Kdo tě chce mít, musí tě sublimovat v bolesti, když tě nejdřív s rozkoší objal v náručí.

Vládneš, hmoto, v průzračných výšinách, kde si světci představují, že ti uniknou — jako tělo tak průsvitné a čilé, že je k nerozeznání od ducha.

Vynes mne tam vzhůru, hmoto — námahou, rozloučením a smrtí, vynes mne tam, kde bude konečně možné v čistotě obejmout Vesmír!“

Dole na poušti, kde už byl zase klid, někdo plakal: „Můj otče, můj otče — jaký to byl šílený vítr, co ho odnes!“

A na zemi zůstal ležet plášť.

Jersey, 8. srpna 1919

---

vybráno z PIERRE TEILHARD DE CHARDIN *Vesmír a lidstvo*, překlad Vratislav Šmelhaus,
vydalo nakl. Vyšehrad, Praha 1990

אבלם